

ЮЗЕФ ІГНАЦІЙ КРАШЕВСЬКИЙ У ЛІТЕРАТУРНІЙ КРИТИЦІ АНТОНІЯ МАРЦІНКОВСЬКОГО

У статті розглянуто елементи творчості критика Антонія Марцінковського та відомого літературного авторитета Юзефа Ігнація Крашевського, стосунки з редакторами таких відомих часописів як «Gwiazda», «Tygodnik Peterburski».

Ключові слова: Юзеф Ігнацій Крашевський, Антоній Марцінковський, літературна критика, журнал «Gwiazda», Зенон Фіш.

В статье рассматриваются элементы творчества критика Антония Марцинковского и известного литературного авторитета Юзефа Игнация Крашевского, отношения с редакторами таких известных журналов как «Gwiazda», «Tygodnik Peterburski».

Ключевые слова: Юзеф Игнаций Крашевский, Антоний Марцинковский, литературная критика, журнал «Gwiazda», Зенон Фиш.

This article is telling about the works of extremely talented critic Antoni Martsinkovskyi and famous gifted writer Yuzef Ihnatsiy Krashevskiy. It describes the relationships of the latter with such known periodicals as «Gwiazda», «Tygodnik Peterburski».

Key words: Yuzef Ihnatsiy Krashevskiy, Antoni Martsinkovskyi, the literary critique, periodical «Gwiazda», Zenon Fish.

Антоній Марцінковський (1823-1880) відомий під псевдонімами Альберт Гриф, Антоній Новосельський, був пов'язаний із Києвом. Співпраця з «Rocznikiem Literackim», «Pamiętnikiem Naukowo-Literackim» і журналом «Gwiazda» поєднує його з литовською культурою, а журналістика після 1850 року - з польською. Антоній Марцінковський був одним із тих поляків, які широко цікавилися звичаями, фольклором і побутом народу, серед якого жили. Вже у своїх перших працях А. Марцінковський виступив на захист української мови та культури. У багатьох своїх творах він звертався до історії й культури українського народу.

А. Марцінковський був освіченим, вмів делікатно наголосити на хибах інших критиків, які не маючи належної освіти чи компетентності бралися за написання літературно-критичних нарисів та статей. У літературній кри-

тиці цікавився насамперед теоретичними проблемами повісті (Kilka myśli o powieści i jej formie, „Gaz. Warsz.» 1855, і in.): виступав проти «дагеротипного» копіювання дійсності, потребував від митців більшої креативності, точнішого, глибшого розуміння «тодішніх стандартів», а також сенсу життя людини. У полеміці, яка стосувалась історичної повісті (1853-1855 р.), наголошував на праві автора вводити у повість багато дійових образів. Був одним із найпопулярніших критиків міжповстанських років, у його прозовій практиці (Pamiętniki kuratora magazynów 1858, Pogranicze naddnieprzańskie t. 1-2 1863) спостерігаємо тенденцію до наслідування закордонних взірців.

Статті Марцінковського знайшли схвалення Ю.І. Крашевського як «багатообіцяючий виступ знаної талановитої молодой особи, людини серйозної, поміркованої» [6, с. 135].

Проте ситуація, що поєднувала прозаїка з альманахом тодішньої молоді, була досить амбівалентною. Варто докладніше розглянути її, тому що вона є цікавим додатком і до історії журналів (йдеться про «Listy», «Gwiazda»), і до біографії автора «Poety i świata» Ю.І. Крашевського.

Збираючи матеріали до першого тому «Gwiazdy», Зенон Фіш (псевдонім Падолиця), ясна річ, звернувся до Ю.І. Крашевського: на той час він був уже відомим літературним авторитетом. З. Фіш, зрештою, на собі відчув доброзичливість Ю.І. Крашевського, коли видавець «Athenaeum» взяв до друку його «Noc Tarasową». У 1845 році конфлікт Ю.І. Крашевського з групою «Tygodnika Peterburskiego», а особливо з Т. Жевуським досягнув свого апогею. Письменник надіслав перед цим до «Gwiazdy» статтю «Dowcip» – явно націлену на автора Mieszanin obuczajowuch, як можемо припускати, на Людвіка Штирмерова, який був щедрий на докори Ю.І. Крашевському в публікаціях під псевдонімом Gerwazy Bomba в «Listach z Polesia». Отож редактору-початківцю З. Фішу довелось дещо коригувати статтю «Dowcip». З листа З. Фіша до Ю.І. Крашевського: «Прошу вибачити, що статтю довелося дещо «обрізати». Не міг по-іншому вчинити, бо Бейла надіслав листа до друку, сповного наклепів на Вас, а також на Качковського, Щеньовського й інших...» [8, с. 553-554].

Ю.І. Крашевський у своїй праці розрізняв два типи оповіді (жарту): «родимий» – відкритий, теплий і душевний, і чужий «французький» – вишуканий, холодний і не душевний, («Жарт французький – то лихо» [4, с. 192]), метою якого є показ нігілістичної особи, саркастичне зображення парадоксів.

«Із людиною, яка має почуття гумору і надто багато жартує, іншій людині буде комфортно знаходитися поряд не більше як півгодини...» [3, 190, 196].

Автор у рецензії до першого номеру журналу «Gwiazda», яка була опублікована на шпальтах Biblioteki Warszawskiej, натякнув на головного з прихованих адресатів гострих формулювань (Т. Жевуського). У тій рецензії він прихильно оцінив починання дебютантів («Gwiazda»), в основному зосереджуючи свою увагу на полемічних публікаціях А. Марцінковського. Щоправда, похвали були з пересторогами: Ю.І. Крашевський закидав першому матадору «надмірну любов» до Трентовського, якого сприймав як еkleктика через його неприязнь до католицизму (свої погляди згодом Ю.І. Крашевський виклав у дисертації «System Trentowskiego treści i rozbiorem analityki logicznej okazany» Lipskn 1847).

Ігнацій Головінський – на той час професор і ректор Петербурзької духовної академії, брав активну участь у літературному житті 40-х років XIX ст. під псевдонімом Жегота Костровець і атакував Альберта Грифа, Крашевського й інших членів «Gwiazdy». Він опублікував в 1846 році на сторінках «Tygodnika» велику за обсягом статтю «O stosunku bezpośredniej filozofii do religii i cywilizacji naszej», де з позиції католика розкритикував ідеалістичну німецьку філософію і листи Б. Трентовського, а також «гіркі плоди» творчості «псевдофілософів» журналу «Gwiazda». Там знаходимо звинувачення Б. Трентовського у матеріалізмі, який є більш небезпечним для християнства, ніж ідеалістичний пантеїзм Гегеля. А. Грифа, Б. Доленгу і З. Фіша називає І. Головінський «жалісливим потомством батька Броніслава Трентовського» [6, с. 137].

Дезорієнтований і занепокоєний Ю.І. Крашевський був розкритикований І. Головінським, який відвідав Грудек в липні 1846 року: «Де таке чувано, аби в якійсь стороні люди без таланту, без освіти, (закінчивши лише 5 класів початкової школи), яким менше двадцяти років, посміли посягнути на найсвятіші і найістотніші речі, на письменників, на публічність... а у нас так є: молодь під керівництвом трьох філософів «Gwiazdy» і Підбереського намагається говорити. Це шаленство кількох блазнів, проте їхні книги розкупувають краще аніж найпопулярніші книги нашого письменства» [7, с. 137].

Відносини Ю.І. Крашевського з А. Грифом мали особистий характер. Причиною була стаття «O dzielach Eugeniusza Sue», надрукована після виходу у світ «O żydzie tułaczu» у першому зошиті часопису «Athenaeum» 1846 року. Проте головним підґрунтям для полеміки були праці Грабовського, який суворо засуджував французьку «шалену літературу», знаходячи в ній прояв моральної дегенерації і загрозу для суспільно-політичного ладу. Ю.І. Крашевський погоджувався з Грабовським, звинувачуючи Суе в очевидній «безбожності», зашифрований в антиєзуїтській тенденції «żyda wiecznego

tułacza». Одночасно він поціновував Грабовського як одного з найпопулярніших повістярів.

А. Марцінковський твердив, що Ю.І. Крашевський поквапився поставити знак рівності між антиєзуїзмом і антирелігійністю [5, с. 14].

Сенс і мета дискусії стають зрозумілими, якщо пригадати, що питання «єзуїтства» особливо цікавило патронів А. Грифа. «Б. Трентовський-антиклерикал розгромив закон про фанатичний догматизм, згубний для польської долі, ворожість щодо прогресу і запекле презирство до всілякої автономної філософії як прояву людських задумів» [6]. К. Лібельт звинувачував єзуїтів у інтриганстві, деспотичному розповсюдженні перебільшень і космополітизмі.

А. Марцінковський додавав до цього переліку цинічне фарисейство, інструментальне трактування релігії, хитрість, егоїзм, цікавість, жаждоу до влади, заздрість і пихатість. Він твердо стояв на тому, що в Польщі єзуїти як вихованці молоді «були спіраллю морального занепаду нації» [2]. Раніше ж у своїх працях неодноразово згадував Ю.І. Крашевського, з яким товаришував. Зокрема багато писав про його соціально-побутову прозу, постійно наголошував на багатосторонньому таланті «найвідомішого в нашій літературі письменника» [9], проте непокоїла його невичерпна, але й ризикована творча «плодючість» Ю. Крашевського і «песимізм, забарвлений гіркотою». Високо оцінював критик „Powieść bez tytułu” не тільки за проникливий аналіз жіночої особистості, небанальну реалізацію мотиву кохання, але й за багатий і насичений стиль. Згідно з тодішньою системою цінностей, експонував ідею твору як заповнену «потокм неземної світлості». В інтерпретації повісті «Ułana» симпатизував селянству. Недоліки шляхти вбачав у занедбанні «святого обов'язку» – не вміла вона цінувати людських почуттів простого народу і ставитись до нього з повагою. Надмірна влада і експлуатація підданих – то прояви характерологічної аномалії «злих панів». Суспільний устрій не має кривдити селянина, який, очевидно, тільки віддає власнику належну плату за користування його власністю.

Головна народознавча праця А. Марцінковського «Lud ukraiński» («Український народ») вийшла у світ польською мовою у Вільно в 1857 році з такою присвятою: «Юзефу Ігнацію Крашевському на доказ глибинної поваги й вшанування його заслуг, а разом з тим на дружню пам'ять що свою роботу присвячує Автор. Мостище. 1856 р. 15 квітня» [11].

За рік перед смертю А. Марцінковський розпочав останню свою критичну працю, у якій хотів здійснити ювілейне біографічно-літературне дослідження творчості Крашевського. Вдалось опублікувати лише першу частину, в якій шлося про віленсько-волинський доробок молодого письменника.

1. Брацька М. Перепрочитання «української школи» польського романтизму. Навч. посіб. - К.: Ун-т «Україна», 2010. - 126 с. 2. Gryfa. [A. Marcinkowski], op.cit. 3. Ibidem, 1967. 4. Kraszewski J.I., Dowcip, «Gwiazda. Pismo zbiorowe» [nr 1], Petersburg 1846. 5. Kraszewski J.I., op.cit. 6. Kwapiszewski M., Od Alberta Gryfa do Antoniego Nowosielskiego/ Kwapiszewski M. - Warszawa, 2006 (Późny romantyzm i Ukraina). 7. List I. Hołowińskiego do J.I. Kraszewskiego, z 11 IX 1846, cyt.wg: F. Bielak, Między „Tygodnikiem Peterburskim” a „Gwiazda” kijowską, w: Księga ku czci J.I. Kraszewskiego, red. I. Chrzanowski, Łuck 1939, s. 316. 8. List Z. Fisza do J.I. Kraszewskiego, z 20 XII 1845, Bibl. Jagiellońska, rkps 6464 IV, k. 9. [A. Marcinkowski], A.N. Kilka myśli o powieści i jej formie, cyt.wg :jw. 10. Nowosielski A. [A. Marcinkowski], Józef Ignacy Kraszewski w literaturze i społeczności naszej, „Tygodnik Mód i Powieści” 1879, nry 23-30. 11. Nowosielski A. (Marcinkowski A.) Lud ukraiński / Antoni Nowosielski. - Wilno: nakład i druk Teofila Gluckberga, 1857. - T. I. - 380 s. - T. II. - 282 s.

К.А. Півень, студ.

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ХУДОЖНІЙ СИНКРЕТИЗМ ПЕЙЗАЖНИХ ЗАМАЛЬОВОК В ОПОВІДАННІ ВАН МЕНА «МРІЇ ПРО МОРЕ»

У статті подана авторська типологізація пейзажних замальовок в оповіданні Ван Мена «Мрії про море». З'ясовано, що описи природи розкривають новаторство художніх експериментів китайського письменника, які відповідають поетиці модернізму.

Ключові слова: пейзаж, типологія, модернізм, мариністичні описи, художній експеримент, поетика, Ван Мен.

В статье подана авторская типологизация пейзажных зарисовок в рассказе Ван Мэна «Грезы о море». Выяснено, что описания природы раскрывают новаторство художественных экспериментов китайского писателя, которые соотносятся с поэтикой модернизма.

Ключевые слова: пейзаж, типология, модернизм, маринистический пейзаж, художественный эксперимент, поэтика, Ван Мэн.

The article presents typology of landscape descriptions in story of Wang Men "Dreams of the Sea". It was found out that descriptions of nature reveal artistic experiment innovation of Chinese writer, which meet the poetics of modernism.